

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยมีสาระดังนี้

1. สภาพปัญหาทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน
3. ความหมายและความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน
4. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนตามทฤษฎีของแอสติน
5. มาตรฐานคุณภาพการศึกษา
6. ความหมายของการมัธยมศึกษา
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพปัญหาทางการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านปัญหาการจัดการศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบปัญหาการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

1. การขาดแคลนครูวิทยากรและบุคลากรผู้สอนวิชาชีพและวิชาสามัญในโรงเรียนมัธยมศึกษาเปิดสอนหลักสูตร ปวช. และโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาของ สปช. ด้วย ทำให้ครูมีภาระการสอนเพิ่มขึ้นและมีจำนวนไม่เพียงพอแก่นักเรียนที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะครูบางส่วนยังขาดประสบการณ์ และความชำนาญในการสอนวิชาชีพ ไม่เข้าใจหลักสูตรและวิธีการวัดผลประเมินผล เนื่องจากไม่เคยสอน หรือได้รับการอบรมทางวิชาชีพมาก่อน ประกอบกับโรงเรียนได้รับงบประมาณดำเนินการไม่เพียงพอ ทำให้ขาดแคลนทั้งอาคาร สถานที่ ห้องปฏิบัติการ วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนการสอน และแบบเรียนสาขาอาชีพค่อนข้างมาก

2. การจัดการศึกษาสาขาอาชีพยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ความต้องการกำลังคนระดับกลางเพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงทำให้อัตรารายสมัครเข้าศึกษาต่อในสาขาอาชีพเพิ่มมากขึ้นไปด้วย

3. การขาดแคลนบุคลากรผู้สอนวิชาชีพ และวิชาสามัญ ในสถานศึกษาสังกัดกรม

อาชีวศึกษา และกรมพลศึกษา จากการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกนี้โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมบริการในอัตราสูงมาก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน

การบริหารการศึกษาตามหลักการ แนวคิดและทฤษฎีแล้วให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน จึงเสริมสร้างหรือจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมให้โรงเรียนมีการศึกษาที่มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีอันจะส่งผลให้บุคลากรและนักเรียนเกิดความรู้สึกพึงพอใจ ภูมิใจ อบอุ่น สบายใจ มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน มีความสนใจและตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงานร่วมกันอย่างเต็มศักยภาพและมีความสุข (กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 2) เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ขอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จและได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จึงมีความสำคัญและจะเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยและเอื้อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เนื่องจากผู้เรียนในระดับนี้จะใช้เวลาส่วนมากอยู่โรงเรียนประมาณวันละ 7 – 8 ชั่วโมง จึงกล่าวได้ว่าส่วนมากอยู่ที่โรงเรียนประมาณวันละ 7 – 8 ชั่วโมง จึงกล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง (วสันต์ ทองไทย, 2548)

พัฒนา กิติอาษา (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ความรู้ของมนุษย์มีที่มาหลายแหล่ง แต่โดยทั่วไปแหล่งความรู้ที่สำคัญของมนุษย์แบ่งออกไปเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (รวมทั้งร่างกายของมนุษย์เอง) และ 3) สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกและนอกโลกมนุษย์ เช่น ดิน หิน แม่น้ำ ภูเขา ทะเล อากาศ แร่ธาตุ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ ฯลฯ

2. สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ (รวมทั้งร่างกายของมนุษย์เอง) หมายถึง สิ่งที่มีชีวิตทั้งหมด ที่อาศัยอยู่ในโลกมนุษย์ทั้งบนบก ในน้ำ ในอากาศหรือแม้กระทั่งใต้พื้นดิน ตัวอย่างสำคัญของสภาพแวดล้อมทางชีวภาพที่เป็นแหล่งที่มาของความรู้ของมนุษย์ ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์ ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตนานาชนิดในทะเล ฯลฯ สภาพแวดล้อมทางชีวภาพของโลกที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน และแตกต่างหลากหลายมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ” (Biodiversity)

3. สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม หมายถึง สถาบัน องค์กร กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทางวัตถุต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ จะเห็นได้ว่า สภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งที่มาของความรู้ของมนุษย์ประเภทนี้มีอยู่ในส่วนรูปธรรมและนามธรรม (สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมเกิดจากการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเรียนและสร้างสรรค์วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมประจำกลุ่มของตน

ความหมายและความสำคัญของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน

การจัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน เพราะหากจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นักเรียนจะพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ต่อไปนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อม ได้ให้ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมไว้ ดังนี้

แอด்வาร์ค (Edward, 1993, p. 3) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมคือ ผลรวมของกรณีแวดล้อม ทั้งหมดที่รายรอบตัวบุคคลหรือชุมชน รวมถึงทั้งสิ่งที่ปรากฏเป็นกายภาพ เช่น อากาศ น้ำ ฟ้า และพื้นดิน ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคลหรือชุมชน สิ่งที่เป็นเงื่อนไขทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น จริยธรรม เศรษฐกิจและความงาม ที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลหรือชุมชน

เฮนรี่ (Henry, 1993 p. 187) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่อยู่รายรอบ ที่ซึ่งสิ่งมีชีวิต ชุมชน หรือสิ่งของ คงอยู่และเป็นเงื่อนไขของการคงอยู่ สิ่งแวดล้อม เป็นคำที่ไม่มีความหมายจำกัด สิ่งมีชีวิต ชุมชน หรือสิ่งของหนึ่ง ๆ จะเป็นหรือมักจะเป็น สิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต หรือสิ่งของอื่น ๆ นอกจากนี้ แมคเวย์ (Mcvey, 1989 p. 124) ได้ให้ทัศนะว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านกายภาพประกอบด้วยแสงสว่าง สี เสียง บริเวณที่ว่าง เพอร์นิเจอร์และลักษณะของสถานที่ที่ใช้เรียนรู้ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมหรือ สภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยา วอลเบรี (Walbery, 1987 p. 533) กล่าวว่า ถ้ามองกันให้แคบลงใน ระดับห้องเรียนสภาพแวดล้อมทางด้านจิตวิทยาก็คือบรรยากาศของชั้นเรียนซึ่งเปรียบเสมือนกลุ่มของสังคมที่มีอิทธิพลต่อสิ่งที่ผู้เรียนเรียนนั่นเอง ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนนั้น จะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละคน ประสบการณ์กับการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ประสบการณ์เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และในขณะที่เดียวกันผลจากการเรียนรู้เป็นผลสำเร็จ ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ดี

พรพรรณ วีระปรียากุล (2544, หน้า 28 อ้างถึงใน ชัยญรัตน์ โภทิสาร, 2548) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาว่าหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นในสถานศึกษา และสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ตลอดจนส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจในชั้น ความรู้สึกรู้สีกที่มีต่อครูอาจารย์ สภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทั้งด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) และจิตพิสัย (Affective Domain) และจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสภาพแวดล้อมทางสังคมในห้องเรียนก็จะก่อให้เกิดบรรยากาศในห้องเรียนในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้เรียนในห้องเรียนต่าง ๆ นั้นตามมาอาจจะเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ก็ตาม

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2544 หน้า 4) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมว่าหมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่ได้เห็นได้ด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งให้คุณและให้โทษ สิ่งแวดล้อม (Environment) ในภาษาไทยมีใช้หลายคำเช่น สภาพแวดล้อม สภาวะแวดล้อม ภาวะแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Natural Environment)

1.1 สิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biotic Environment) คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งมีชีวิตเช่น พืช สัตว์ จุลชีววันต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) คือ สิ่งแวดล้อมในกลุ่มของสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุต่าง ๆ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Environment) แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุ (Matter Environment) ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการใช้สอยอำนวยความสะดวก เช่น อาคาร บ้านเรือน เสื้อผ้า เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) หรือ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดให้คนในสังคมปฏิบัติตาม แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

2.2.1 สิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ได้แก่ ทศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม

2.2.2 สิ่งแวดล้อมทางบรรทัดฐาน ได้แก่ วิธีประชาจาริตประเพณี กฎหมาย เป็นต้น

2.2.3 สิ่งแวดล้อมทางวิชาการ เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบ

การเมือง วิมลสิทธิ์ หยางถูร (2535, หน้า 3 – 5) ได้พยายามวิเคราะห์ตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมที่สำคัญ 2 ด้าน คือ ตัวกำหนดทางด้านมนุษย์และตัวกำหนดทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ

2.2.3.1 ตัวกำหนดทางด้านมนุษย์ ได้แก่

2.2.3.1.1 อิทธิพลทางด้านสรีรวิทยา ได้แก่ อิทธิพลที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนสมองของมนุษย์มีความสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมภายใน (Covert – Behavior) ซึ่งได้แก่ การรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ การจำและคิดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และพฤติกรรม ภายนอกในสภาพแวดล้อม

2.2.3.1.2 อิทธิพลด้านบุคลิกภาพ เป็นลักษณะของบุคคล สิ่งหลักคันททำให้เกิดพฤติกรรมในลักษณะเฉพาะที่สำคัญก็คือ แรงจูงใจ นอกจากนี้ยังเป็นอิทธิพลจากสภาพแวดล้อม การศึกษาการเลี้ยงดูและอื่น ๆ

2.2.3.1.3 อิทธิพลด้านสังคม พฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสถานภาพของคนในสังคมและขึ้นอยู่กับบทบาทที่แต่ละสังคมกำหนดไว้ในขณะนั้น เช่น บทบาทครู บทบาทนักเรียนแต่ละคนจะมีพฤติกรรมตามบทบาทและตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

2.2.3.1.4 อิทธิพลทางด้านวัฒนธรรม แบบแผนในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ มาจากระบบค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา ตลอดจนโลกทัศน์ของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเป็นที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ของมนุษย์ในสังคม ซึ่งย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของแต่ละคน บุคคลที่มาจากวัฒนธรรมต่างชาติอาจมีผลทำให้พฤติกรรมแตกต่างกันได้

2.2.3.2 ตัวกำหนดทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ ได้แก่

2.2.3.2.1 โอกาสและสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีต่อความสัมพันธ์ โอกาสเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้พฤติกรรมเข้มแข็งขึ้น สิ่งเร้าบางอย่างอาจเป็นอุปสรรค ขัดขวางการเกิดพฤติกรรมนั้น ๆ เช่น นักเรียน ยกมือเพื่อตอบปัญหาของครู ครูมองเห็นและเรียกตอบ นักเรียนก็จะมีความกล้า และความเชื่อมั่นกระตือรือร้นเพื่อที่จะตอบปัญหาของครูในครั้งต่อไป

2.2.3.2.2 คุณสมบัติต่าง ๆ ของสภาพแวดล้อมกายภาพ เช่น ความซับซ้อน ความง่าย ลักษณะกำกวม เหล่านี้มีผลกระทบต่อการเรียนรู้ การรู้สึก การจำ การคิด ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นได้

2.2.3.2.3 ตำแหน่งของสภาพแวดล้อม เช่น นักเรียนที่นั่งห่างไปบ้านหลังย่อมมีโอกาสที่จะแอบหลับ หรือแอบลอกงานเพื่อน ได้มากกว่านักเรียนที่นั่งแถวหน้า นักเรียนที่นั่งแถวหน้าและกลางห้องมีความสนใจได้ตอบกับครูกว่านักเรียนที่นั่งอยู่ริมด้านหลังห้อง

กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมทางการเรียน คือ ภาวะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนของมนุษย์ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ตลอดจนความรู้สึกรู้จักคิดและทัศนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนซึ่งจะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและประสบการณ์กับการเรียนรู้ของแต่ละคน ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ดี

ในยุคที่เทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ได้เข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ของมนุษย์สูงมาก สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ สามารถช่วยผู้เรียนจำนวนมากที่กระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศได้รับรู้และเรียนรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง (ทิศนา แจมมณี, 2547, หน้า 8) อิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้สภาพแวดล้อมทางการเรียน และสถานการณ์ของการเรียนการสอนแตกต่างไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีผลกระทบต่อการบริหารและการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย สภาพแวดล้อมทางการเรียนในสถานศึกษาปัจจุบันถูกกำหนดด้วยเทคโนโลยี ดังที่ กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์ (2540, หน้า 25 – 29) ได้กล่าวว่าการนำเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้ามาใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสถานศึกษา อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงชีวิต (Technology Alters Orientation)

ในสถานศึกษาสภาพของผู้เรียนและผู้สอนได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีมีลักษณะของการใช้ชีวิตในฐานะผู้เรียนและผู้สอนเปลี่ยนไป วิถีชีวิตทั้งผู้เรียนและผู้สอนผูกพัน และขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีมากขึ้น เช่น นักเรียนไม่สามารถทนนั่งในห้องเรียนที่อบอ้าวได้เช่นเดียวกับครูไม่สามารถทำการสอนได้เพราะเครื่องฉายแผ่นใสไม่ทำงาน สื่อต่าง ๆ ที่ผู้สอนเตรียมมาไม่สามารถนำมาใช้ได้ และถ้ามีการเรียนการสอนภาคนอกเวลาซึ่งมักจะสอนในเวลากลางคืนคงไม่มีการจุดเทียนหรือจุดตะเกียงเพื่อการเรียนการสอน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของการเป็นผู้เรียน และการเป็นผู้สอนในสถานศึกษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและผูกพันกับเทคโนโลยีมากขึ้น จนบางท่านอาจคิดว่าเทคโนโลยีมีอิทธิพลในการกำหนดวิถีชีวิตไม่เพียงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเท่านั้น

2. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงวิธีการ (Technology Alters Techniques)

วิธีการการเรียนการสอนในสถานศึกษา ปัจจุบันมีหลายรูปแบบหลายลักษณะและในจำนวนรูปแบบต่าง ๆ ของการเรียนเหล่านั้น จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยี เช่น การเรียนการสอนทางไกลแบบสองทาง การเรียนด้วยสื่อโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม หรือรูปแบบของการเรียนการสอนที่ไม่จำเป็นต้องมีชั้นเรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งวิทยบริการที่มีอยู่ หรือจากชุดการเรียนที่ทำขึ้น

สำหรับผู้เรียนลักษณะนี้โดยเฉพาะนอกจากนี้เทคนิควิธีการเรียนการสอน การประเมินผลยังเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มีครูเป็นศูนย์กลาง กลายเป็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนมากขึ้น

3. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของการเรียน (Technology Alters Situations of Learning) การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของการเรียนในสถานศึกษาเป็นสภาพใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการนำเทคโนโลยีใหม่เข้ามาใช้ สถานการณ์ของการเรียนการสอนในสภาพของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีเพื่อช่วยการเรียนรู้จะมีบรรยากาศของการเรียนและเงื่อนไขในการเรียนที่แตกต่างจากเดิม ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนในสถานการณ์และเงื่อนไขที่ตนเองต้องการได้มากขึ้น สถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นด้วยครูผู้สอนเท่านั้นอย่างแต่ก่อน แต่เทคโนโลยีสามารถจะสร้างสถานการณ์ของการเรียนให้เกิดขึ้นได้ และมีความหลากหลายอีกด้วย

จากผลของการเปลี่ยนแปลงโดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดดังกล่าวข้างต้น ทำให้สภาพแวดล้อมทางการเรียนในสถานศึกษาต้องมีการวางแผนและจัดการกับเทคโนโลยีที่เป็นตัวกำหนดนั้นอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่การศึกษาอย่างมีคุณภาพที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องการให้เกิดขึ้น

ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี (Ideal Learning Environment) นั้นจะต้องเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนของสถานศึกษาในจินตนาภาพที่น่าจะเป็น จึงจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี นอกเหนือจากสิ่งจำเป็นพื้นฐานของการเป็นสถานศึกษาแล้วสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านผู้เรียน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ผู้เรียนต้องมีโอกาสดังนี้
 - 1.1 สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือสารสนเทศ เพื่อสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตจริงได้
 - 1.2 ทำงานร่วมกัน เพื่อการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความคิด
 - 1.3 พัฒนาความสามารถของตนเองได้
 - 1.4 เรียนรู้ได้ทุกเรื่องตามที่ต้องการ โดยไม่มีข้อจำกัด
 - 1.5 สร้างค่านิยมที่ดีของการเป็นผู้ใฝ่รู้ มีวินัย จริยธรรมและคุณธรรม
2. ด้านผู้สอน สถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดี ผู้สอนต้องสามารถทำได้ดังนี้
 - 2.1 เป็นผู้ที่สามารถชี้แนะ นำการแสวงหาความรู้ และช่วยเหลือการเรียนรู้ด้วยการมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบถ้วน
 - 2.2 ทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อส่งเสริมผู้ที่มีความสามารถพิเศษนำไปสู่ความเป็นเลิศ
 - 2.3 ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างเสรี เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และประสบการณ์ที่

หลากหลายให้กับผู้เรียน ได้อย่างไม่มีข้อจำกัด

2.4 ออกแบบหลักสูตรและการสอนให้เชื่อมโยงหรือประสานกันระหว่างเนื้อหาวิชาในแต่ละสาขาวิชา ให้ผู้เรียนมองเห็นองค์รวมของประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นในสังคมที่เป็นอยู่

2.5 มีเงินทุนสนับสนุนการพัฒนาคณาจารย์ในการเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการศึกษาดูงานตลอดจนการวิจัย เพื่อสามารถนำมาพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียน

2.6 เข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศ ตลอดจนการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ E-Mail Voice-Mail คอมพิวเตอร์ได้อย่างสะดวกตลอดเวลา

3. ห้องเรียน ลักษณะของห้องเรียนในสถานศึกษาที่มีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

3.1 มีอุปกรณ์ที่สามารถนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศในรูปแบบต่าง ๆ ได้ครบถ้วน เช่น โทรศัพท์ วิทยุทัศน์ โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่อกับโลกภายนอกห้องเรียนได้ (Internet)

3.2 มีฐานข้อมูลและแหล่งอ้างอิงไว้ให้ใช้ได้ทันทีในการสืบค้นและการทำการศึกษาวิจัย เช่น อุปกรณ์สืบค้นข้อมูลระยะไกลด้วยคอมพิวเตอร์ สารานุกรมและพจนานุกรมในสาขาวิชาต่าง ๆ

3.3 ต้องเป็นห้องเรียนที่สามารถให้โอกาสในการเรียนเป็นกลุ่มเล็ก เป็นรายบุคคล และมีคอมพิวเตอร์ไว้สำหรับการเรียนในระดับกลุ่มย่อยด้วย

3.4 มีห้องเรียนที่สามารถบรรจุผู้เรียนจำนวนมากได้ พร้อมอุปกรณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนกับกลุ่มผู้เรียนขนาดใหญ่ได้

3.5 ห้องเรียนออกแบบไว้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างสบาย ทั้งการควบคุมอุณหภูมิ แสง และเสียง ตลอดจนการวางระบบที่เป็นพื้นฐานจำเป็นสำหรับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน

3.6 ห้องเรียนต้องสามารถให้การเรียนรู้ด้วยระบบสื่อประสม (Multimedia) ได้

4. สถานศึกษา บรรยากาศทางการเรียนที่ดีของสถานศึกษาควรมีลักษณะดังนี้

4.1 เปิดบริการให้นักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาใช้เป็นแหล่งศึกษา และค้นคว้าได้ตลอดเวลาที่เปิดทำการ และเวลาที่เปิดทำการควรมีทั้งช่วงเช้า เย็น และสุดสัปดาห์ด้วย

4.2 มีกิจกรรมทางวิชาการเพื่อการเรียนการสอนตลอดปี และมีการจัดตารางเรียนแบบยืดหยุ่น

4.3 มีความสะอาด ร่มรื่น และมีการบำรุงรักษาอาคาร อุปกรณ์และเครื่องใช้ให้สามารถใช้ได้ตลอดเวลา

4.4 เป็นศูนย์รวมของผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สามารถให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนได้

5. ผู้ปกครอง ผู้ปกครองของนักศึกษาในสถานศึกษาที่มีบรรยากาศทางวิชาการ หรือสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่คึกคักนั้น ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นและถือเป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบร่วมกับสถานศึกษาในการให้การศึกษแก่บุตรธิดาของตน สภาพแวดล้อมทางการเรียนเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเอง

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนตามทฤษฎีของ แอสติน (Astin, 1985, pp.147 - 150) 6 ประการ คือ

- 1.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่
- 1.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 1.3 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ
- 1.4 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร
- 1.5 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ
- 1.6 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสภานักเรียนและกลุ่มเพื่อน

1.1 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ เป็นสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลรักษาอาคารที่ใช้ทำการเรียนการสอนหรือที่พักอาศัย ให้มีสภาพดี น่าอยู่ ปลอดภัย และไม่ห่างไกลจากที่เรียนมากนัก อันจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ วาริน เริงไว และคณะ (2540, หน้า 99 อ้างถึงใน อัญชลี โพธิ์ทอง, 2547) ได้ให้ขอบข่ายการบริหารอาคารสถานที่ว่าลักษณะงาน ดังนี้ คือ 1) การสร้างและจัดหาอาคารเพิ่มเติม 2) การปรับปรุงซ่อมแซมตามวาระ 3) การใช้สภภายในห้องเรียน 4) การเลือกใช้เครื่องใช้และของตกแต่งต่าง ๆ 5) การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของอาคารสถานที่ 6) การจัดห้องเรียนให้อยู่ในลักษณะที่ถูกต้องสุขลักษณะอนามัย 7) การจัดที่เช็ดมือและทำความสะอาดและการเดินตรวจอาคารสถานที่เป็นระยะ ๆ 8) การจัดให้มีห้องเก็บของสัมภาระและอุปกรณ์ 9) การจัดและดูแลห้องเรียน 10) การจัดทำกระดานดำ 11) การตกแต่งห้องเรียนและสถานที่ต่าง ๆ 12) การดูแลพื้นอาคาร 13) การระบายอากาศ 14) การดูแลสนามและบริเวณ

สุพล วังสินธ์ (2546, หน้า 6-9) กล่าวถึงองค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้าของโรงเรียน หมายถึง ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัตถุ เช่น อาคารสถานที่ หลักสูตร เทคโนโลยี การจัดแหล่งเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญจากการวิจัยเรื่องโรงเรียนคุณภาพตามความคึกคักของผู้บริหาร

สพช. ทิวว่าโรงเรียนคุณภาพควรมีปัจจัย อาคารสถานที่เพียงพอดตามเกณฑ์ ภูมิทัศน์ของโรงเรียน สะอาด ปลอดภัย เป็นแหล่งเรียนรู้ สื่อ ห้องสมุด Lab เพียงพอ ครูเพียงพอมคุณภาพ และผู้บริหารความสามารถในการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับคณะทำงานหารูปแบบโรงเรียนที่ดี ว่าควรมีความพร้อมสมบูรณ์แบบ กล่าวคือ มีพื้นที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมสะอาดสวยงาม อาคารสถานที่เพียงพอมีห้องสมุด บรรยากาศดี จำนวนครู นักเรียน วิชาที่สอน ได้สัดส่วนตามเกณฑ์ มีหลักสูตรที่ยืดหยุ่นตามสภาพสังคมและผู้เรียน

เสริมชัย สังกะเพศ (2549) กล่าวว่า กิจกรรมในห้องเรียน (Classroom Activities) ที่ซึ่งครูผู้สอนใช้เวลาในการพูดมากที่สุด ผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจคำศัพท์ที่ครูผู้สอนนำมาใช้ในการงานที่มีความยุ่งยากมากของเด็ก นักเรียนจะต้องนั่งในเก้าอี้ที่ไม่มีความสะดวกสบาย และนั่งอยู่ในลักษณะอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งวันเป็นระยะเวลา 5 วันต่อสัปดาห์ เด็กเหล่านี้มีโอกาสน้อยมากที่จะก้าวหน้าขอบเขตของความสามารถ ในการจดจำเพื่อสร้างและกระทำกับความรู้ที่แปลกใหม่ การเรียนรู้ในห้องเรียน (Classroom Learning) ไม่เป็นตามธรรมชาติและมีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงตอนต้น ๆ ปีของชีวิต คุณภาพของการศึกษานักเรียนเป็นผลลัพธ์ของสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ บรรยากาศในการเรียนรู้ของโรงเรียนสามารถทำให้เกิดผลกระทบที่มีความหมายต่อเด็ก ขึ้นอยู่กับทัศนคติ (Attitudes) และพฤติกรรม (Behaviors) ของครูผู้สอนและเพื่อนของพวกเขาเหล่านั้น อย่างชัดเจนมากที่สุด

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2546, หน้า 35 – 41) กล่าวว่าบรรยากาศด้านกายภาพ (Physical Climate) เป็นบรรยากาศที่จับต้องได้ มองเห็นได้ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การจัดบริเวณ โรงเรียนให้ร่มรื่น เช่นการจัดให้มีต้นไม้หรือสัตว์เลี้ยงนานาชนิดเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้สังเกตและเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นจริง มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเป็นป้ายนิเทศ ห้องส่งเสริมวิชาการ ห้องสมุด ห้องอินเตอร์เน็ต ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. อาคารสถานที่ในโรงเรียนไม่ควรสร้างให้แออัดมากจนเกินไป หรือสร้างอาคารให้อยู่ใกล้กันจนเกินไปอาจส่งผลเสียได้ เช่น สร้างห้องน้ำให้อยู่ใกล้กับสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ และอยู่ในมุมอับที่ครูไม่สามารถเข้าไปดูแลได้
3. การรักษาความสะอาดในห้องเรียน การจัดนิทรรศการตามป้ายนิเทศของแต่ละห้อง โดยป้ายนิเทศนั้นต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้จัดป้ายเอง มีการเปลี่ยนเรื่องบ้างอย่างน้อยสัปดาห์ละเรื่อง เป็นต้น
4. การกระตุ้นให้ใช้แหล่งเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูผู้สอนจะต้องนำแหล่งเรียนรู้เหล่านี้มาบูรณาการให้เข้ากับการเรียนการสอนในทุกรายวิชา

เมธี ปิณฑนนท์ (2531, หน้า 9 – 10) ได้กล่าวว่าถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในแง่อาคาร

สถานที่ว่า จะต้องสนองประโยชน์ใช้สอยได้สูงสุด กล่าวคือ ต้องมีลักษณะ 10 ประการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การวางแผนการบริหารอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จะต้องมียุคมุ่งหมาย 10 ประการ ต่อไปนี้เสมอคือ

1. มีความพอเพียง (Adequacy) หมายถึง มีความเพียงพอในด้านต่าง ๆ เช่น อาคาร ห้องเรียน ห้องใช้ประโยชน์ต่าง ๆ วัสดุ สนามฟุตบอลและที่พักผ่อน ส้วม และอื่น ๆ
2. มีความเหมาะสม (Suitability) กล่าวคือ จะต้องมีความเหมาะสมในด้านที่ตั้งของอาคารสถานที่ลักษณะของพื้นที่และการจัดอาคารสถานที่ เป็นต้น
3. มีความปลอดภัย (Safety) ต้องมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ อัคคีภัย ภัยพิบัติ มรสุม และอื่น ๆ
4. มีสุขลักษณะ (Healthfulness) อยู่ห่างไกลจากอากาศเป็นพิษ แก๊สพิษ ช่องโสเภณี และอื่น ๆ
5. ระยะเวลาที่ติดต่อและใช้สอย (Accessibility) ที่ตั้งของโรงเรียนจะต้องไม่ไกลหมู่บ้านจากจุดต่างๆ ในบริเวณรวมทั้งไม่ห่างจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะให้ประโยชน์ต่อสถานศึกษา เช่น ห้องสมุดสาธารณะ สวนสาธารณะ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโรงเรียน เช่น ส้วม ไม่ไกลตัวอาคารเกินไป บ้านพักครู บ้านพักครูใหญ่ หรือบ้านพักภารโรง บ้านเหล่านี้ ไม่ควรตั้งอยู่ใกล้อาคารเรียนหรือในบริเวณโรงเรียน
6. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) จะต้องมีความเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลง และเอื้ออำนวยต่อการใช้อุปกรณ์การเรียนการสอน รวมทั้งเครื่องใช้ต่างๆ ในสถานศึกษาได้
7. มีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ การได้ประโยชน์จากอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มาก แต่ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยน้อยที่สุดหรือคุ้มค่าที่สุด
8. มีความประหยัด (Economy) หมายถึง อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ นั้นมีความประหยัด เช่น ประหยัดในการซ่อม บำรุงรักษา การเคลื่อนย้ายและอื่นๆ
9. สามารถขยายขยายได้ (Expandability) หมายถึง การออกแบบอาคารสถานที่ ซึ่งสามารถขยายได้มีการเตรียมตัวได้พอสมควร ซึ่งสามารถขยายได้ง่ายและสิ้นเปลืองน้อยทั้งนี้รวมถึงการขยายพื้นที่คอนกรีตของสถานศึกษานั้น ๆ ด้วย
10. มีรูปร่างที่สวยงาม (Appearance) จะต้องมีการวางผังบริเวณสถานศึกษาได้อย่างสวยงามและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมต่างๆ มีการตกแต่งบริเวณ ห้องเรียนและอื่น ๆ ให้เป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น

ดังนั้น สถานศึกษาควรจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ทั้งใน

ลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristics) และบรรยากาศทางสังคม (Social Climate) ให้เหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียนรวมถึงการจัดตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้เคียงกับธรรมชาติที่ร่มรื่น มีป้ายนิเทศต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและประเทืองปัญญาเพื่อช่วยให้สถานการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนดีขึ้น

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านที่พักอาศัยและอาคารสถานที่ที่เป็นปัจจัยเสริมให้สภาพแวดล้อมทางการเรียนมีความเหมาะสม ได้แก่ ที่พัก หอพักนักศึกษา อาคารเรียนที่เหมาะสม ปลอดภัยและมีอุปกรณ์การสอนอยู่ในห้องเรียนเพื่อสะดวกในการนำมาใช้ สภาพภายในห้องเรียนต้องให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย การจัดสภาพแวดล้อมด้านที่พักอาศัยหรืออาคารสถานที่ควรจัดให้เป็นระเบียบ สะอาด มีความเหมาะสมทั้งที่ตั้งของโรงเรียนตลอดถึงการปลูกต้นไม้ประดับเพื่อเป็นการเพิ่มความร่มรื่นสวยงาม ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในโรงเรียนทั้งด้านการระดมความคิด การก่อสร้าง การตกแต่ง ตลอดจนการบำรุงรักษาเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของมวลสมาชิก และควรจัดให้มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

1.2 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของชาติเพื่อให้มีความเป็นเอกภาพ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพโดยสถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวสถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสาระของหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมแต่ละท้องถิ่น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2547)

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เสริมสร้างความเป็นเอกภาพของชาติไทย มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อมวลชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมทุกส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
4. มีการกำหนดให้มีมาตรฐานการเรียนรู้ เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ระหว่างช่วงชั้นการศึกษา มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา และมีการทดสอบตามมาตรฐาน
5. การจัดการเรียนรู้เน้นการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาโดยให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องการจัดสรรเวลาและขีดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นหลัก
6. กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ
7. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทยโดยมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงงามในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสังคม ประกอบอาชีพสุจริตและพึ่งตนเองได้
2. มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการและใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น
3. มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ มีความมั่นคงทางอารมณ์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
4. มีความภูมิใจในความเป็นไทยและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬาและภูมิปัญญาไทย
5. มีความรักท้องถิ่น ประเทศชาติเห็นคุณค่าของประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงานและสิ่งแวดล้อม

การจัดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวดำเนินการ ดังนี้

1. จัดหลักสูตรต่อเนื่อง 12 ปี โดยจัดแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

- 1.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
- 1.2 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
- 1.3 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
- 1.4 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

2. กำหนดสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.1 สาระการเรียนรู้ หมายถึง สาระและกระบวนการที่ใช้เป็นสื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 8 กลุ่ม

- 2.1.1 ภาษาไทย
- 2.1.2 คณิตศาสตร์
- 2.1.3 วิทยาศาสตร์
- 2.1.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- 2.1.5 สุขศึกษา และพลศึกษา
- 2.1.6 ศิลปะศึกษา
- 2.1.7 การงานอาชีพ และเทคโนโลยี
- 2.1.8 ภาษาต่างประเทศ

โครงสร้างของสาระการเรียนรู้ดังกล่าวประกอบด้วย สาระการเรียนรู้บังคับ และสาระการเรียนรู้เลือก ดังนี้

1. สาระการเรียนรู้บังคับ เป็นสาระพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคน สำหรับภาษาต่างประเทศ กำหนดเป็นภาษาอังกฤษในทุกช่วงชั้น
2. สาระการเรียนรู้เลือก เป็นสาระที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งสนองความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และเฉพาะทาง

2.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มเติมจากการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ เป็นการเชื่อมโยงและบูรณาการสาระการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระให้เข้ากับชีวิตจริง โดยการจำลองการใช้ชีวิตในสังคมด้วยการให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ตรง นอกจากนี้ยังเป็นการจัดกระบวนการแนะแนวให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่น รู้สภาพแวดล้อม รู้ปัญหาและรู้วิธีการที่จะจัดการกับตนเองอย่างสร้างสรรค์

3. สัดส่วนเวลาการจัดสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้การใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามหลักการ และบรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร จึงกำหนด สัดส่วนเวลาของสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1–3 และช่วงชั้นที่ 2

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 มีเวลาประมาณปีละ 1,000 ชั่วโมง ให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ในเชิง บูรณาการ ตามความเหมาะสม เช่น การทำโครงการและพิจารณามุ่งเน้นสาระที่เป็นเครื่องมือการ เรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณและการคิดวิเคราะห์ การจัดสาระการ เรียนรู้ของช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งใช้เวลาโดยประมาณในการจัดสาระการเรียนรู้บังคับ 80% และเวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 20% สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการ จัดการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและ จัดการเรียนรู้ในลักษณะโครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.2 ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1–3 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้เชิงบูรณา

การหรือเป็นรายวิชา หรือเป็นโครงการ ตามความเหมาะสมโดยมีเวลาเรียนรวมประมาณ ปีละ 1,200 ชั่วโมง และมีสัดส่วนของสาระการเรียนรู้บังคับ 50% สาระการเรียนรู้เลือก 35% และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 15% ของเวลาทั้งหมด สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และจัดการ เรียนรู้ในลักษณะโครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

3.3 ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4–6 ให้สถานศึกษาจัดสาระการเรียนรู้ในแต่ละ

กลุ่มเป็นหน่วยกิตมีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยมีสัดส่วนของสาระการเรียนรู้ บังคับ จำนวน 30 หน่วยกิต สาระการเรียนรู้เลือกจำนวนไม่น้อยกว่า 55 หน่วยกิต และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนประมาณ 400 ชั่วโมง ของเวลาเรียนทั้งหมด สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นเวลาในการ จัดการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระได้ตามที่เห็นสมควร โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และ จัดการเรียนรู้ในลักษณะโครงการ สหวิทยาการ บูรณาการข้ามกลุ่มสาระ

4. การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายพิเศษ การจัดการศึกษาสำหรับผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้มีความสามารถพิเศษและการจัดการศึกษาเฉพาะทาง สถานศึกษา หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องและผู้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาและสามารถพิจารณาปรับลดหรือเพิ่มระดับคุณภาพของมาตรฐาน ให้เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กระทรวงกำหนด

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการ กำหนดคุณภาพของผู้เรียน เมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็น

สำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังค่านิยมพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคม

ฉะนั้น สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์หาทางแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา จิตใจการเรียนรู้ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นควรใช้รูปแบบ / วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมกระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ร่วมกันยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยกันในการเรียนรู้ มีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการสัมพันธ์กัน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการวิเคราะห์กระบวนการของกลุ่ม และมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบ (ทิสนา แคมมณี,

2547, หน้า 107, 110 – 112, 155) โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและนักเรียนและจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher – Centered Instruction) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เนื้อหาสาระ ข้อความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมทั้งทักษะต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียน ผู้สอนต้องมีการวางแผนอย่างดีในการนำเสนอข้อมูลความรู้อย่างกระชับ ชัดเจนและนำเสนออย่างเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และวัยของผู้เรียน ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยตรง

2. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student – Centered) มีแนวคิดว่าการสอนครูต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญและช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ มิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เท่านั้น แต่เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

3. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู

3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียน โปรแกรม หรือบทเรียนแบบโปรแกรม

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล

3.4 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่าย Web – Based Instruction

หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมมีอยู่เป็นจำนวนมาก แม้ว่าความนิยมจะเน้นไปในทางด้านการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ก็มิได้หมายความว่าครูจะสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลางไม่ได้ ควรเลือกหลักการและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาสาระ และวัตถุประสงค์ ในอนาคตการจัดการเรียนการสอนมีแนวโน้มที่จะยึดหลักการสอนโดยไม่มีครูเพิ่มขึ้น เนื่องจากการจัดการศึกษาจะมุ่งให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลเป็นรายบุคคลเพิ่มขึ้น

วิชาการ เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ที่เป็นสากล รักการอ่าน และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพิ่มพูนทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการค้นคว้า ใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ นำเสนอผลงานโดยประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ด้วยความมั่นใจ และสร้างโอกาสให้เด็กไทยมุ่งสู่ความเป็นสากล

วิชางาน เป็นพื้นฐานในการสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะและศักยภาพในการจัดการในวิชาที่ถนัดและสนใจ วางแผนการทำงานและคาดการณ์อนาคตการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีได้ สามารถนำเทคโนโลยีไปประยุกต์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการปรับวิธีการคิดการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์การสร้างงานสร้างอาชีพ

วิชาชีวิต เป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมในสังคม รวมทั้งการพัฒนาสุขภาพบุคลิกภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตในด้านการจัดการดูแลช่วยเหลือตนเอง การมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงาม รักบ้านเกิดรักท้องถิ่น รักความเป็นไทยใช้ภาษาไทยสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ อนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย รักการออกกำลังกายหลีกเลี่ยงยาเสพติด รวมทั้งได้แสดงออกทางด้านดนตรี กีฬา ตามความถนัดและความสนใจ

กระบวนการจัดกิจกรรมดังกล่าว ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้านหลายมิติ ได้เชื่อมโยงและเพิ่มพูนทักษะที่เป็นการสร้างฐานการเรียนรู้สู่การประกอบอาชีพ ตามความถนัดและความสนใจ ทั้งยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา เป็นการเสริมสร้างให้นักเรียนได้เป็นผู้แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิต มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ นำข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) มาสร้างองค์ความรู้อย่างมีคุณธรรมและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมประเทศชาติและสังคมโลก โดยมีภาพความสำเร็จของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า ก - ค)

สรุปได้ว่า ครูผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างมากในการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้เทคนิคในการสอนเพื่อที่จะให้ผู้เรียนรู้ทั้งเนื้อหาวิชาและกระบวนการคิด ครูผู้สอนจึงจะต้องมีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาการ มีทักษะในการใช้อุปกรณ์และสื่อการสอน รวมทั้งกระบวนการเรียนการสอน จึงมีลักษณะที่สำคัญอันได้แก่ พฤติกรรมของครู วิธีการสอนและการใช้สื่ออุปกรณ์ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ ทักษะและพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

1.3 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ

วินิจ เกตุขำ (ม.ป.ป., หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา

ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2545, หน้า 7) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การจัดการศึกษา คุณภาพและมาตรฐานของสถานศึกษา ประกอบด้วยงานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดบุคคลที่เกี่ยวข้อง การจัดสิ่งส่งเสริมงานด้านวิชาการและงานด้านการวัดและประเมินผล

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2543, หน้า 16) ให้ความสำคัญของงานวิชาการว่า เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน งานวิชาการเป็นหลักของโรงเรียนทั้งในเชิงการบริหารและการปฏิบัติงานของครู ผลงานทางวิชาการที่ได้รับผิดชอบเป็นผู้นำของครูในอันดับแรกเพราะหน้าที่ของโรงเรียน คือ การให้ความรู้ด้านวิชาการแก่นักเรียน งานวิชาการมีขอบข่ายงานครอบคลุมถึงการพัฒนาและส่งเสริมวิชาการ ทั้งนี้ต้องจัดทำเอกสารหลักฐานที่เป็นปัจจุบัน ตรวจสอบได้ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินการ ตลอดจนต้องมีการดำเนินงานประเมินและติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

กมล ภูประเสริฐ (2544, หน้า 9 – 17) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ 9 ด้าน คือ

1. การบริหารหลักสูตร ได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดทำหน่วยการเรียนรู้
2. การบริหารการเรียนการสอน ได้แก่ การรวบรวม วิเคราะห์และการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ การกำหนด การเตรียมการและการจัดหาสื่อการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชา การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ การควบคุม ดูแล ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน และการร่วมมือกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอนโดยการนิเทศภายใน
3. การบริหารการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียน การจัดทำหลักฐานการศึกษา การนำผลการประเมินไปใช้แก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และการกำหนดรูปแบบระยะเวลารายงานผลการเรียนรู้
4. การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ

การนิเทศภายใน การกำหนดวิธีการและระยะเวลาในการนิเทศภายใน การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการดำเนินการนิเทศภายใน และการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. การบริหารพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์ร่วมกันเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคลากร และการควบคุมดูแลการดำเนินงานพัฒนาบุคลากร

6. การบริหารการวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การทำความเข้าใจและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่ควรพัฒนาร่วมกัน และการควบคุมและส่งเสริมการวิจัย

7. การบริหารโครงการทางวิชาการอื่น ๆ ได้แก่ การกำหนดหัวข้อเรื่องทางวิชาการ การกำหนดวิธีการดำเนินงานร่วมกัน การควบคุมและการส่งเสริม

8. การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ การกำหนดเวลาในการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศ การควบคุมและส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศ และการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้

9. การบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนดหัวข้อประเมินผลงาน การกำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมิน และการดูแลและส่งเสริมให้มีการดำเนินการสรุปผลและเขียนรายงานประจำปี

ดังนั้น การบริหารงานวิชาการต้องทำให้เด็กเติบโตด้วยความเชื่อมั่น มีระบบที่ทำให้สามารถพัฒนาตัวเองตลอดเวลาและพัฒนาได้ตามศักยภาพสูงสุดเพิ่มมูลค่าความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น เพื่อให้เกิดการค้นคว้าหาความรู้ตลอดชีวิต ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองสามารถแสดงออกและนำเสนอในเชิงสร้างสรรค์ เจตนารมณ์ดังกล่าวจะบรรลุผลได้เด็กต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพในโรงเรียนที่มีคุณภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) สามารถพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายและไร้ขีดจำกัด โดยอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนร่วมกัน ระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชนด้วยระบบบริหารจัดการที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน ครูและชุมชน เป็นโรงเรียนที่มุ่งพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพตามความสามารถ รักการแสวงหาความรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด รู้ทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546, หน้า 71)

สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านวิชาการของโรงเรียนนั้นครอบคลุมไปถึงการดำเนินงานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร การวัดผลและประเมินผล การจัดดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียน การนิเทศการศึกษา

การวางแผน และกำหนดวิธีการปฏิบัติงาน การดำเนินงานส่งเสริมการสอนและการประชุมอบรมทางวิชาการ ดังนั้นงานวิชาการจึงเป็นงานที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล การสนับสนุนงานวิชาการที่สำคัญ ได้แก่ งานนิเทศการสอน การวัดผลและประเมินผลการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้งานวิชาการของโรงเรียนดำเนินไปสู่เป้าหมายได้อย่างราบรื่นมีปัญหาและอุปสรรคน้อยที่สุด

1.4 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร

สิ่งแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้สามารถนำเอาความรู้ไปปฏิบัติได้จริง ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ประกอบกับการจัดหลักสูตร ดังนั้นการเรียนจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และการบริหาร ดังที่ศูนย์วิจัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร (2549) กล่าวว่า สภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรม ทักษะคิด ค่านิยม สติปัญญาของนักเรียนเป็นอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมดีจะช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึที่ดีต่อการเรียนรู้ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจต่อโรงเรียน ซึ่งมีผลดีทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ผลการเรียนจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของอาคารเรียนที่นักเรียนอยู่ บุคลิกภาพของครูและบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน โครงการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู และองค์ประกอบอื่นๆ อีกมากมาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 9 – 17) ได้เสนอแนวทางอันจะเป็นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจและแรงจูงใจในการเรียน คือ

1. การสร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับนักเรียน เช่น การจัดที่นั่งเป็นกลุ่ม แผนที่นั่งของนักเรียน
2. การยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงถึงสภาวะทางอารมณ์ที่ดี
3. ใช้คำพูดที่แสดงความเมตตา ไม่ใช่วาจาเยาะเย้ยถากถางนักเรียน หรือใช้อำนาจข่มขู่ให้นักเรียนกลัว ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน
4. ให้ความรักความอบอุ่น นักเรียนทุกคนควรจะมีความรู้สึที่ดีว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ เป็นที่รักและยอมรับของครูและเพื่อนๆ ครูจะต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันนี้โดยต้องพยายามรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
5. ให้ความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ โดยครูต้องเอาใจใส่และสอนนักเรียนให้อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น ไม่ข่มเหงซึ่งกันและกัน

6. ให้ความยุติธรรม มีการปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนด้วยใจเป็นกลางไม่อคติอย่างสม่ำเสมอ ต้องพยายามควบคุมอารมณ์ให้ได้พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

7. ให้ความไว้วางใจและยกย่อง ให้นักเรียนทำงานหรือกิจกรรมที่กำหนดมอบหมายโดยครูเป็นที่ปรึกษา ให้นักเรียนมีอิสระในการทำงาน เข้าใจตนเองรับผิดชอบตนเองและการเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. มีความไว้วางใจในการรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น ในขณะที่ครูกำลังสอน เมื่อสังเกตเห็นว่านักเรียนไม่สนใจครูก็อาจจะเปลี่ยนกิจกรรมหรือเปลี่ยนเทคนิคในการสอน เพื่อให้ทุกคนหันมาสนใจในบทเรียนตามเดิม

9. มีการยอมรับนับถือ ครูเห็นคุณค่าในตัวนักเรียนยอมรับว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญมีคุณค่าและสามารถเรียนรู้ได้ ให้โอกาสแสดงความรู้สึกโดยใช้วิธีสอนต่าง ๆ

10. ให้นักเรียนทุกคนมีบทบาทในการสร้างความดีให้นักเรียนที่เรียนเก่งช่วยสอนให้แก่ นักเรียนที่เรียนอ่อน

11. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ซ้ำ ครูต้องพยายามเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนไม่ให้ซ้ำ ๆ กัน เป็นประจำ เพราะจะทำให้เกิดบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย

12. ให้แรงเสริมหรือรางวัล ควรมีการให้กำลังใจแก่นักเรียนที่มีจุดเด่นด้านต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและตามความเหมาะสม เช่น ชมเชยนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อผู้อื่น ในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม เพราะจะทำให้ผู้ที่ได้รับการชมเชยมีความภาคภูมิใจนักเรียนคนอื่น ๆ ก็จะได้เห็นแบบอย่างที่ดีด้วย

การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยสร้างความเข้าใจดีต่อกันของคณะครูแล้วยังเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่นำมาสู่การปรับปรุงการสอนและการเรียนรู้ของโรงเรียน นอกจากนี้การแสดงความคิดเห็น (Ideas) และการมีข้อสารสนเทศ (Information) เพื่อการแสดงออกของครู โดยคนเหล่านี้ จะใช้วิธีเดียวกันดำเนินการกับนักเรียนกล่าวคือ การสนทนาอย่างสร้างสรรค์เพื่อดึงศักยภาพสูงสุด ที่มีอยู่ในนักเรียนหรือในเพื่อร่วมงานออกมาใช้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด

การบริหาร (Administration) เป็นศาสตร์ที่มีทฤษฎีสาขาหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบของความรู้ ความมีกฎเกณฑ์ ความสำเร็จของการบริหารจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสิทธิภาพและทักษะของผู้บริหารแต่ละบุคคลที่จะทำงานให้บรรลุจุดหมาย การประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อม นี่คือการบริหารโดยทั่วไปแต่การบริหารสถานศึกษาในทัศนะของ อธิปัติย์ คลี่สุนทร (ม.ป.ป.) คือ การหาทางทำงานให้สำเร็จ การทำงานให้สำเร็จได้นั้น มีวิธีการอยู่มากมายหลายวิธีที่ผู้บริหารทั้งหลายจะใช้ความรู้ ความสามารถและเลือกวิธีที่เหมาะสมตามสภาพความต้องการและสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เป็นประโยชน์

กาญจน์ เรืองมนตรี (2540, หน้า 1) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูได้ร่วมกันจัดการศึกษาโดยมีการวางแผนปฏิบัติการแล้วปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้และประเมินผลการปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษาและส่งผลดีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีคุณภาพ

บรูค (Brook, 1965, p. 45) มีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารว่า นักศึกษามีลักษณะพิเศษคือ กระตือรือร้นสนใจในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ และสภาพสังคมของความยุติธรรมจึงควรเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารออกกฎระเบียบต่าง ๆ ครูและฝ่ายกิจการนักศึกษาควรเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อนักศึกษา เป็นตัวแทนของนักศึกษาที่จะเสนอข้อเรียกร้องต่อสถานศึกษาเป็นที่ปลุกฝังค่านิยม ทักษะคติที่ถูกต้องให้กับนักศึกษาและเป็นผู้ตอบให้คำแนะนำ ตักเตือนแก่นักศึกษาที่ประพฤติผิดกฎระเบียบของสถานศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2550) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการหรือ กิจกรรมการจัดการศึกษา เพื่อมั่นใจได้ว่าสถาบันการศึกษาจะสามารถบรรลุเป้าหมายของสถาบันการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพสูงสุด

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2539, หน้า 4) มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของนักเรียน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาขุ่ยยากซับซ้อน ต้องอาศัยเวลาและการศึกษา เปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมและ พฤติกรรมของเยาวชนให้สามารถจัดฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่เรียกว่าพัฒนาให้เยาวชนในวัยเรียนมีจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม โดยเร็ว

วิษณุ ผลสมทรัพย์ (2546, หน้า 29) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารว่าสิ่งแวดล้อมด้านการบริหารเป็นการดำเนินการของโรงเรียนให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้บริหารและครูเป็นผู้มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มที่ตัวผู้บริหารเอง จะต้องเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูด้วยกัน และระหว่างครูกับผู้บริหาร ความสัมพันธ์ที่ดีจะได้รับการไว้วางใจจากคณะครูปฏิบัติต่อครูเหมือนกับเป็นผู้ร่วมงานที่ดีที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้ครู โดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหา จัดทำข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบันแล้วนำข้อมูลมาเป็นพื้นฐาน ในการกำหนดนโยบายหรือแนวปฏิบัติของโรงเรียนมีการเปิดโอกาสให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็นในลักษณะต่าง ๆ เช่น การกำหนด

นโยบายการเสนอแผนงาน โครงการ ซึ่งอาจใช้กระบวนการวางแผนเป็นทีม (Team Planning) หรือกิจกรรมข้อเสนอแนะ (Suggestion System)

2. ส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนทำงานร่วมกันในลักษณะต่าง ๆ เช่น ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่งเสริมการรวมกลุ่มคิวิซี การนิเทศภายใน เพื่อการอภิปรายแก้ปัญหาข้อยุติ และกำหนดเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน การมอบหมายงานหรือการสั่งสอนเป็นไปตามสายการบังคับบัญชาชัดเจนเหมาะสมกับความสามารถ

3. มีการสร้างขวัญและกำลังใจ จัดสวัสดิการให้บุคลากรหลายรูปแบบ เช่น

3.1 มอบหมายงานให้แล้วก็ติดตามดูแล ถามไถ่ ให้ความช่วยเหลือยกย่องชมเชย

3.2 ส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม

3.3 จัดสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ ทุนการศึกษา ที่พักอาศัย สาธารณูปโภค

3.4 เมื่อมีบุคคลใด หรือกลุ่มบุคคลมีผลงานดีเด่น ก็ส่งเสริมสนับสนุนให้แสดงความสามารถในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เขียนบทความ เป็นวิทยากร ส่งผลงานเข้าประกวดแข่งขันในโอกาสต่าง ๆ

3.5 จัดให้มีการยกย่อง ชมเชย ประกาศเกียรติคุณ เผยแพร่ผลงานของบุคลากรที่มีผลงานที่ดีเด่น

3.6 สนับสนุนให้บุคลากรมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้เพื่อความก้าวหน้า เช่น การศึกษาต่อ อบรม ศึกษาดูงาน การทำผลงานทางวิชาการ

3.7 ส่งเสริมให้บุคลากรมีการพบปะสังสรรค์กันในโอกาสสมควร เช่น การต้อนรับผู้มาใหม่ หรือผู้จากไป วันสำคัญต่าง ๆ การฉลองความสำเร็จ

3.8 ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีคนใดคนหนึ่ง หรือญาติพี่น้อง ได้รับความเดือดร้อนหรือมีงานฉลองต่าง ๆ เช่น เจ็บป่วย เสียชีวิต แต่งาน บวชวันเกิด

4. จัดระบบต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรไมตรี ส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติต่อกันอย่างมีสัมมาคารวะตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูและการบริหาร คือ การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างนักเรียนกับครู กล่าวคือ ครูเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้ และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ครูมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านการแสดงออกและจิตใจ ดังนั้นครูจึงเป็นแม่แบบที่ดีสำหรับเด็กและต้องยอมรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียน มีความเป็นกันเอง ช่วยเหลือนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน สำหรับนักเรียนการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อครูก็ด้วยการเคารพเชื่อฟัง ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านมีความเป็นผู้ว่าง่าย มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนถือว่าการศึกษาเป็นสิ่ง

สำคัญ จึงควรตั้งใจใฝ่หาความรู้และศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอ ส่วนการบริหารเป็นการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนในการพัฒนานักเรียนอย่างเหมาะสมเต็มศักยภาพ เปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนแสดงความคิดเห็นร่วมกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนา นักเรียนให้มีพฤติกรรม ความสามารถ เจตคติ ค่านิยมและคุณธรรมที่ดีต่อสังคม

1.5 ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ

สิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน เพราะว่า สุขภาพที่ดีของร่างกายและจิตใจ มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่า ระบบสุขภาพของไทยที่ผ่านมาเน้นความสำคัญที่การจัดการระบบบริหารด้านสุขภาพแบบตั้งรับ เพื่อซ่อมสุขภาพเสียเป็นหลัก มีการขยายและพัฒนาบริการอย่างต่อเนื่องเอาชนะโรคภัยและปัญหาสุขภาพเดิม ๆ ได้ในระดับหนึ่ง มีส่วนทำให้คนไทยมีอายุค่าเฉลี่ยยืนยาวขึ้น จัดการกับโรคและปัญหาหลายชนิดได้ผลน่าพอใจ ดังที่ รายงานพิเศษเรื่องสุขภาพ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2544, หน้า 19) ได้กล่าวถึงกรอบความคิดระบบสุขภาพแห่งชาติ ในเรื่องปรัชญา เจตนารมณ์ และหลักการสำคัญ ดังต่อไปนี้

ปรัชญา เจตนารมณ์ และหลักการสำคัญ

1. การมีสุขภาพดี คือ การมีสุขภาพะที่สมบูรณ์ และเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งมิติจิตวิญญาณ (มโนธรรม) ทางสังคม ทางกาย และทางจิต สุขภาพมิได้หมายถึงเฉพาะการไม่พิการและไม่มีโรคเท่านั้น การสุขภาพดีจึงถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตและสังคม สุขภาพจึงควรเป็นทั้งอุดมการณ์และเป็นสมบัติของชาติ
 2. สุขภาพต้องเป็นไปเพื่อคนทั้งมวล (Health for all) และคนทั้งมวลต้องร่วมสร้างสุขภาพ (All for Health)
 3. คนทั้งมวลจะมีสุขภาพได้ต้องมีระบบสุขภาพที่ดี การปฏิรูประบบสุขภาพ คือ การร่วมสร้างสุขภาพที่พึงประสงค์ของสังคมไทย
 4. ระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ต้องเป็นระบบที่มีศีลธรรม มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความชอบธรรม และมีความสมานฉันท์ มีโครงสร้างครบและทำงานเชื่อมโยงกันอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เป็นระบบที่มีปัญหาเป็นพื้นฐานสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- นอกจากนี้ในรายงานพิเศษเรื่องสุขภาพ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ, 2544, หน้า 23) ยังได้กล่าวถึงระบบสุขภาพที่พึงประสงค์ไว้ดังต่อไปนี้
1. เป็นระบบสุขภาพเชิงรุก ที่รุกสร้างสุขภาพดีโดยทั่วถึงทุกด้าน
 2. เป็นระบบที่คำนึงถึงสิทธิที่จะเข้าถึงการมีสุขภาพ และบริการที่ดีพอสำหรับคนไทยทุกคน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม

3. มีระบบการสร้างเสริมสุขภาพที่ดี เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีสำหรับคนไทยทุกคน
 4. มีระบบการควบคุมและป้องกันโรคและปัญหาที่คุกคามสุขภาพ ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถป้องกันคุ้มครองคนไทย ไม่ให้เจ็บป่วยล้มตายโดยไม่จำเป็น
 5. มีระบบบริการสุขภาพครบทุกประเภทและทุกระดับ ที่ประกันการเข้าถึงบริการอย่างเป็นธรรม มีคุณภาพที่ตรวจสอบได้ และมีประสิทธิภาพสูง
 6. มีระบบการเงินการคลังที่ประกันการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพของประชาชนทุกคนมีความเป็นไปได้ และยั่งยืน
 7. มีระบบกำลังคนด้านสุขภาพที่ครบถ้วนทุกองค์ประกอบ สามารถจัดระบบสุขภาพได้ มีมาตรฐาน ทั้งด้านวิชาการและจริยธรรม และปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศได้
 8. มีระบบควบคุมคุณภาพที่สร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนได้ว่า ระบบสุขภาพและระบบบริการสุขภาพได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วมได้อย่างใกล้ชิด
 9. มีระบบคุ้มครองผู้บริโภคที่เข้มแข็ง ประกันความปลอดภัย พิทักษ์สิทธิประชาชนและช่วยเหลือในกรณีประสบปัญหาจากระบบสุขภาพได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องสมบูรณ์
 10. มีระบบจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพสร้างความชอบธรรมประกันความโปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นช่องทางเพิ่มพูนศักยภาพของประชาชนได้จริง
 11. เมืองจักรและการจัดการที่ครบถ้วน มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ สร้างความเสมอภาค โปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด
- เกษม วัฒนชัย (2548) กล่าวว่า ในอดีตคำว่า “สุขภาพ” หมายถึง สุขภาพกายเป็นหลัก ต่อมาจึงได้กล่าวถึงสุขภาพจิตร่วมไปด้วย เพราะเห็นว่าคนที่มีสุขภาพกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่สุขภาพจิตเสื่อมโทรมหรือเป็นโรคจิตก็ไม่สามารถดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขได้ ซ้ำร้ายอาจจะทำร้ายผู้อื่นได้อีกด้วย ปัจจุบัน คำว่า “สุขภาพ” มิได้หมายเฉพาะสุขภาพกายและสุขภาพจิตเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสุขภาพสังคม และสุขภาพศีลธรรมอีกด้วย สรุปว่าในความหมายของ “สุขภาพ” ในปัจจุบันมีองค์ประกอบ 4 ส่วนด้วยกันคือ 1) สุขภาพกาย 2) สุขภาพจิต 3) สุขภาพสังคม และ 4) สุขภาพศีลธรรม

สาขณห์ ละอองเอี่ยม (2537, หน้า 63 – 66) ได้กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนว่า

1. การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะมีแนวคิดเบื้องต้นดังต่อไปนี้
 - 1.1 สิ่งแวดล้อมหรือความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน ย่อมมีอิทธิพลต่อ

สุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของเด็กอยู่เป็นอันมาก

1.2 การศึกษาจัดได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน เด็กจะต้องประสบกับสิ่งแวดล้อมและสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อยู่เสมอ

1.3 โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมมีทั้งที่มีคุณและให้โทษปะปนกันอยู่ ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากโรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมไม่ดี ก็ย่อมมีผลเสียเกิดขึ้นกับเด็กแน่นอน

1.4 คนเราสามารถที่จะเรียนจากเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้ตลอดเวลา การจัดสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เพราะตามปกติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ย่อมเป็นอุปกรณ์การสอนอยู่แล้วในตัว

1.5 ครูเป็นสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็ก เพราะครูเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุ จิตใจและสังคมของเด็ก และยิ่งกว่านั้นเด็ก ๆ จะเรียนและเลียนแบบจากครูเสมอ

1.6 สุขลักษณะของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมิได้เกิดขึ้นโดยความบังเอิญ แต่เกิดจากความดีริเริ่มและสร้างสรรค์ และการช่วยกันทำของทุก ๆ คนในโรงเรียน

1.7 นอกจากประโยชน์ทางด้านสุขภาพและความสะดวกสบายแล้ว สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนยังมีส่วนร่วมสำคัญยิ่ง ในการเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ๆ อีกด้วย

2. ความสำคัญของสุขลักษณะในโรงเรียน

การพัฒนาสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศ โรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งในการพัฒนาประเทศได้ดี ประชาชนมีสุขภาพดีหรือไม่ดีเริ่มต้นจากโรงเรียน โดยครูจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรม เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียน ได้แก่ การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะส่วนหนึ่งรวมทั้งการสอนสุขศึกษาและการบริการสุขภาพในโรงเรียนซึ่งต้องจัดดำเนินการควบคู่กันไป

3. จุดมุ่งหมายของการจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะ

การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะมีผลต่อสุขภาพของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ทำให้นักเรียนมีสุขภาพดี การจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะเป็นสิ่งสำคัญมาก ควรจัดให้ได้มาตรฐานและเหมาะสม จึงจะช่วยส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนตลอดจนนักเรียนสามารถจำเป็นแบบอย่างได้ และทั้งยังกระตุ้นให้ชุมชนใกล้เคียงเกิดความสนใจยอมรับและปฏิบัติตามได้อีกด้วย จุดมุ่งหมายของการจัดโรงเรียนที่ถูกสุขลักษณะมีดังนี้

3.1 เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกายให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพทางกายที่ดี

3.2 เพื่อส่งเสริมบรรยากาศทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่ดีให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อให้

นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดี

3.3 เพื่อช่วยให้นักเรียนปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีสวัสดิภาพที่ดี

3.4 เพื่อช่วยให้อาจารย์จัดการบริหารสุขภาพและการสอนสุศึกษาได้ผลดียิ่งขึ้น เพื่อให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพไปในทางที่เหมาะสม และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน

3.5 เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน เพื่อการพัฒนาสุขภาพทั้งของส่วนบุคคล และชุมชนบังเกิดผลอย่างเต็มที่

4. สาเหตุที่ทำให้สถานศึกษาประสบความล้มเหลวในด้านจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ

4.1 ผู้บริหารโรงเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับสุขลักษณะของโรงเรียน โรงเรียนที่คิดมกมีความคิดว่าจะต้องคิดเลิศทางด้านวิชาการส่วนด้านอื่น ๆ นั้น ไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ

4.2 ขาดทุนทรัพย์หรืองบประมาณ บางโรงเรียนผู้บริหารมีความประสงค์ที่จะจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ แต่ติดขัดที่ขาดงบประมาณที่จะทำนุบำรุงเอื้ออำนวยให้สุขภาพต่าง ๆ ความสำเร็จ

4.3 ขาดบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อประสานงานและร่วมมือกับผู้บริหาร โรงเรียนให้งานสุขภาพนี้ประสบความสำเร็จ

4.4 สภาพของสถานศึกษาไม่เอื้ออำนวยให้จัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ เช่น ความแห้งแล้งของสภาพภูมิอากาศสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ขาดการเอาใจใส่

4.5 ขาดความต่อเนื่องในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการชำระรักษาสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ

5. ประโยชน์ของการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน มีดังนี้

5.1 ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรง ปราศจากมลพิษและสารพิษต่าง ๆ

5.2 ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เพราะบรรยากาศในโรงเรียนมีความสดชื่นและสวยงาม

5.3 ช่วยให้นักเรียนปลอดภัยจากอุบัติเหตุต่าง ๆ เนื่องจากมีการจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้มีระเบียบเรียบร้อยและคำนึงถึงความปลอดภัย

5.4 ช่วยครูที่สอนสุศึกษามีตัวอย่างที่เป็นจริงให้แก่ นักเรียน ได้สังเกตและรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ดี

5.5 ช่วยให้นักเรียนนำตัวอย่างที่ได้รับจากโรงเรียน ถ่ายทอดไปสู่ครอบครัวและ

ชุมชน

จินตนา สราษุทรพิทักษ์ (2541, หน้า 155) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดห้องพยาบาลว่า ห้องพยาบาลเป็นสถานที่ให้การปฐมพยาบาลแก่นักเรียนที่ได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเสมอในโรงเรียน จึงจำเป็นที่ทางโรงเรียนจะต้องมีแผนงาน เพื่อจัดดำเนินการปฐมพยาบาลไว้ให้แก่นักเรียนอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยโรงเรียนควรมีแผนดำเนินงานในการจัดห้องพยาบาล ดังนี้

1. โรงเรียนควรมีห้องพยาบาลไว้เป็นที่พัก เมื่อนักเรียนเจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุ ห้องพยาบาลควรอยู่ในที่เงียบสงบอยู่ชั้นล่างของอาคาร มีทางเข้าออกได้สะดวกและเพื่อความปลอดภัย ควรอยู่ใกล้ห้องพักรักษาหรือที่ทำงานของครูใหญ่
 2. ภายในห้องพยาบาล ควรจัดแบ่งให้เป็นสัดส่วน โดยมีฉากหรือตู้กัน มีตู้เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการปฐมพยาบาลมีที่นั่งสำหรับนักเรียนที่รอการตรวจสุขภาพ เป็นต้น
 3. ห้องพยาบาลควรจะมีการดูแลรักษาความสะอาดให้ดี และเรียบร้อยอยู่เสมอ โดยมีผู้รับผิดชอบดูแล ควบคุมการใช้ยาและอุปกรณ์ภายในห้องได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย
 4. จัดเก็บยาและอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลอย่างมีระเบียบและปลอดภัย ควรมีตู้ยาสำหรับไว้เก็บยา
 5. ควรมีเตียงพักผู้ป่วยที่สะอาดถูกสุขลักษณะอย่างน้อย 2 เตียง สำหรับโรงเรียนสหศึกษาที่มีนักเรียนโค้นั้น ห้องพักผู้ป่วยควรแยกชายและหญิงไว้ต่างหาก
 6. ยาทุกขวดจะต้องมีฝาปิดมิดชิด มีสลากบอกชื่อยา สรรพคุณและวิธีใช้ ฉลากยาใช้รับประทานควรใช้สีน้ำเงิน ส่วนยาใช้ภายนอกควรใช้สลากลีแดง
 7. ไม่ควรอนุญาตให้นักเรียนหยิบยามาใช้เอง นอกจากจะผ่านการดูแลของพยาบาลประจำโรงเรียน หรือครูผู้ดูแลห้องพยาบาล
 8. ห้องพยาบาลควรสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและปลอดภัย ถูกหลักสุขาภิบาลมีอุณหภูมิพอเหมาะ มีการถ่ายเทอากาศและแสงสว่างอย่างเพียงพอ ปราศจากกลิ่นและเสียงรบกวน
- ประเวศ ะสี (2536, หน้า 2) กล่าวว่า การส่งเสริมสุขภาพ ควรเน้นการพัฒนาให้ชุมชนมีส่วนร่วมและพัฒนาด้วยตนเองเนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติในการส่งเสริมสุขภาพ คือ
1. การกินอาหาร ใช้น้อย หวานต่ำ ไขมันต่ำ ผัก ผลไม้ หรือพืชที่เป็นเส้นกากใย
 2. การออกกำลังกาย
 3. การคลายเครียด

4. การไม่สูบบุหรี่
5. การคาดเข็มขัดนิรภัย
6. การไม่ไปเที่ยวโสภณ/ สำส่อนทางเพศ

สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมด้านสุขภาพมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในโรงเรียนที่จะต้องจัดให้มีขึ้นและมีการบริหารจัดการที่ดีมีระเบียบแบบแผน ทางพระพุทธศาสนาถือว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง ดังนั้นสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจึงควรจัดให้ถูกสุขลักษณะเพราะเป็นองค์ประกอบของโรงเรียนในด้านกายภาพ สังคมและอารมณ์ซึ่งมีผลต่อสุขภาพและการเรียนการสอน การดูแลสุขภาพของนักเรียนนั้น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข/พยาบาล / ครูอนามัยมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การให้ความช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้จัดการกับปัญหาของตนเองตามขีดความสามารถที่มีอยู่ของเด็กแต่ละวัย และจัดให้มีบริการทางด้านสุขภาพควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เด็กนักเรียนมีความสุขและมีสุขภาพดีต่อไปในอนาคต

1.6 ปัจจัยสภาพแวดล้อมด้านสถานนักเรียน และกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมด้านสภาพนักเรียน หมายถึง เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย โดยเน้นให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม สอดแทรกเข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร ไม่ใช่แยกสอนในเรื่องของประชาธิปไตยโดยเฉพาะ นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนแล้ว โรงเรียนควรจัดองค์ประกอบอื่น ๆ ในโรงเรียนที่ช่วยสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่ การสร้างบรรยากาศในโรงเรียน การจัดห้องเรียน และการส่งเสริมบุคลิกภาพของครูให้มีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาวิถีชีวิตประชาธิปไตยอีกด้วย (วีรดา ชูติกราน, 2544)

พิมลพรรณ พรหมทอง (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรมัธยมศึกษาด้านสถานนักเรียน ดังนี้

การจัดตั้งสถานนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เน้นจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคนให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตย โรงเรียนต้องรับผิดชอบที่จะพัฒนาผู้เรียนและต้องเตรียมประสบการณ์ให้กับนักเรียน ที่ให้เข้าใจในการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สิ่งหนึ่งที่จะฝึกประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้

สถานนักเรียน หมายถึง สภาผู้แทนนักเรียน ที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือโรงเรียนทางการปกครองโรงเรียน โดยร่วมกับคณะครู

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อเป็นแหล่งฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย
2. ฝึกให้นักเรียนมีความเข้าใจอย่างแท้จริง

3. เปิดให้มีโอกาสร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น
4. เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดในตัวผู้เรียน
5. เพื่อเป็นแหล่งกลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
6. เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักวางโครงการดำเนินงานเป็น
7. ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยที่ดี
9. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี

ขั้นตอนดำเนินงานจัดตั้งสถานักเรียน

1. ขั้นศึกษางาน ต้องศึกษาเกี่ยวกับลักษณะ และการจัดตั้งสถานักเรียน โดยใช้ศึกษาเอกสารไปเยี่ยมชมโรงเรียน หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้

2. ขั้นเตรียมงาน

2.1 เตรียมสถานที่ คือ โรงเรียนจะต้องจัดหาห้องว่างไว้สำหรับ คณะกรรมการ

ปรึกษาหารือกัน

2.2 เตรียมบุคลากร

2.3 เตรียมอุปกรณ์

2.4 เตรียมงบประมาณ

3. ขั้นตอนดำเนินงาน

3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมธรรมนูญของสถานักเรียน

3.2 คัดเลือกที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสถานักเรียน

3.3 พิจารณาร่างธรรมนูญสถานักเรียน

ลักษณะการทำงาน และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการนักเรียน

คณะกรรมการนักเรียน ประกอบด้วยคณะกรรมการแกนนำ 10 ตำแหน่ง คือ ประธาน คณะกรรมการ เลขานุการ เกรียงไกร ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายบริการ ฝ่ายปกครอง และฝ่ายนันทนาการ

คณะกรรมการนักเรียนได้มาจากการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง แล้วแต่กรณี หลังจากการประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว คณะกรรมการแกนนำต้องแต่งตั้งคณะกรรมการเพิ่มเติมอีกฝ่ายละ 4 คน (ยกเว้นตำแหน่งที่ 1 – 4) จากนั้นก็นำเสนอให้ทางโรงเรียนประกาศแต่งตั้งต่อไป คณะทำงานแต่ละฝ่ายต้องแบ่งภาระหน้าที่ปฏิบัติแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม โดยลักษณะงานที่ทำแตกต่างกัน 3 ลักษณะ คือ

1. งานที่ได้รับมอบหมายจากทางโรงเรียน

2. งานที่คณะกรรมการนักเรียนเสนอโครงการขึ้นมา
3. งานอื่น ๆ ที่ฝ่ายต่าง ๆ ขอความร่วมมือ

ประโยชน์ของการจัดตั้งสถานักเรียน

1. ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเห็นคุณค่าของประชาธิปไตย
2. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสิทธิหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิผู้อื่น
3. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์
4. นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
5. ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่าง ผู้บริหาร คณะครูและนักเรียนได้ดี
6. ช่วยให้นักเรียนรู้จักฐานะของตนเองและสังคม

บทบาทของผู้บริหารและคณะครูในการจัดกิจกรรมนักเรียน

1. บทบาทของผู้บริหารในการจัดกิจกรรมนักเรียน ต้องเป็นผู้รับผิดชอบงานทุกอย่างในโรงเรียน ในเรื่องการจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นสิ่งที่ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องเน้นความสำคัญ เหมือนกับการจัดกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนการสอน

ความสำคัญของผู้บริหารในการจัดกิจกรรมนักเรียนว่าควรเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในเรื่อง

- 1.1 จะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียนได้อย่างถูกต้อง
- 1.2 จะต้องเป็นผู้สนับสนุนและริเริ่มการจัดกิจกรรมนักเรียนทุกประเภท
- 1.3 จะต้องเป็นนักวิชาการ ได้อย่างดี คือต้องรู้ว่าหลักสูตรที่ตนเองที่นำไปใช้นั้นต้อง

เน้นอะไรบ้าง

- 1.4 ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการจัดเตรียมบุคลากรที่จะมาเห็นที่ปรึกษานักเรียน
- 1.5 มีอำนาจและหน้าที่พิจารณาการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
- 1.6 จะต้องเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะครู อาจารย์และตัวแทนนักเรียนในการจัดกิจกรรม

2. บทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษาในการจัดกิจกรรมนักเรียน ครูทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียน ควรจะมีบทบาทที่สำคัญ

- 2.1 ต้องสามารถชี้แนะ แนะนำนักเรียนให้มาร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ได้
- 2.2 ต้องเข้าใจว่าเด็กที่อยู่ในวัยรุ่นนั้นต้องการและสนใจอะไรบ้าง
- 2.3 เป็นผู้ที่มีความรู้ในการจัดกิจกรรมนักเรียน การทำงานที่เป็นขั้นตอนก่อนหลังได้
- 2.4 เป็นผู้ที่ยรายงานการทำงานกิจกรรมนักเรียนให้ผู้บริหาร โรงเรียนทราบเป็นระยะ
- 2.5 เป็นรายบุคคลที่กล้าแสดงออกโดยไม่ขาดต่อการเสนอแนะกิจกรรมว่าควรจะทำ

แบบไหนเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในการทำงาน

2.6 สามารถควบคุมดูแลนักเรียนได้ใกล้ชิดทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรม การประเมินผลกิจกรรมนักเรียน

1. กิจกรรมนักเรียนมีส่วนช่วยให้ความเจริญแก่นักเรียนและมีความสัมพันธ์กับการสอนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียนได้เพียงใด
2. กิจกรรมนักเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียน ฝึกความเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความรู้จักรับผิดชอบ ร่วมมือทำงานส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกรักโรงเรียนเพียงใด
3. โรงเรียนพยายามจัดส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมเพียงใด
4. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นก่อให้เกิดความรู้สึกรักเป็นหมู่ พวก เป็นความลับหรือไม่
5. โรงเรียนพยายามจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เป็นสมาชิกตามความสนใจแต่ละบุคคลเพียงใด
6. คณะครูมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และได้สนับสนุนกิจกรรมเพียงใด
7. โรงเรียนได้เอาใจใส่ ปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ ให้ทันต่อความสนใจของนักเรียนเพียงใด

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมนักเรียน

1. ประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง
2. มีส่วนสร้างเสริมหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้น
3. ช่วยเสริมการบริหารของโรงเรียน
4. กิจกรรมนักเรียนมีส่วนช่วยสังคม

สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อนหรือเพื่อนร่วมชั้น เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อนักศึกษาที่กำลังศึกษา เป็นกลุ่มที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโต ร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เมื่อเข้าอยู่ในสถาบันการศึกษาต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างมาก กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาทางด้านความรู้ ทักษะคติ บุคลิกภาพและคุณธรรมของนักศึกษา นิวคอมป์ (Newcomb, 1962, p. 79)

แอสติน (Astin, 1971, p. 15) กล่าวว่ากลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียน และร่วมชั้นมีอิทธิพลในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในสังคมโรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย

เดวิด (David, 1991) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลกระทบโดยตรง และมีผลสนับสนุนช่วยเหลือผู้เรียน ผลกระทบโดยตรง คือ สภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการกระทำกิจกรรมของผู้เรียน คือ ช่วยอำนวยความสะดวกหรือจัดขบวนการกระทำของผู้เรียน การจัดเฟอร์นิเจอร์ และเครื่องมือบางอย่าง อาจเหมาะกับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ แต่ไม่เหมาะกับผู้เรียนเล็ก และผลกระทบด้านสนับสนุนผู้เรียน ส่งผลในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน คือ ช่วยทำให้

เกิดการตื่นตัวในโรงเรียน และสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีที่สอดคล้องตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลและลักษณะของกิจกรรม

คุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา เกิดจากนโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เป็นผลมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ระบุไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน และสิ่งที่ดำเนินการตามมา เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ คือ การกำหนดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในวรรคที่ 6 ว่าด้วย มาตรฐานและการประกันคุณภาพทางการศึกษา สาระนั้นจึงเป็นแนวทางสำหรับส่วนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะต้องใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะนำมาซึ่งการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน และสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสังคม

สำหรับมาตรฐานการศึกษาที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่งและที่จะใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับ ดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการกำหนดหรือพัฒนาประกาศใช้ต่อไปในช่วงที่สถานศึกษาทุกแห่งควรต้องมุ่งมั่นพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับการศึกษาที่รับผิดชอบอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับบริการโดยตรงคือ ผู้เรียน และโดยอ้อม คือ ประชาชนและสังคม เป็นบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้ตามนโยบายหลักประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาของไทย

ในการดำเนินงานพัฒนาสู่เป้าหมายคุณภาพดังที่กล่าวข้างต้น ว่าประกันคุณภาพ (Quality Assurance) จะเป็นกลไกสำคัญสู่ความสำเร็จ เนื่องจากเป็นกระบวนการบริหารและจัดการเชิงคุณภาพ หรือตามนิยามที่กรมวิชาการได้ศึกษาและกล่าวอ้างไว้ว่า การประกันคุณภาพหมายถึง กิจกรรม หรือปฏิบัติการทั้งหมดที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้า อันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างความมั่นใจในระดับหนึ่งได้ว่าสินค้าหรือบริการหนึ่ง ๆ จะมีคุณภาพตามข้อกำหนดที่วางไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 2-3)

หลักการและแนวคิดพื้นฐานในการประกันคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ช่วยสร้างความพึงพอใจและความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครอง ประชาชน และสังคม ในคุณภาพนักเรียนว่า นักเรียนที่จบการศึกษาจะมีคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษา และเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีแนวคิดหลักดังนี้

1. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางพัฒนา (Child – Centered Development) เป็นแนวความคิดที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งปวง และยึดประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงต้องช่วยกระตุ้นเอื้ออำนวยความสะดวก และส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาจนเต็มศักยภาพและมีคุณภาพได้มาตรฐานเพื่อเป็นกำลังใจในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การใช้โรงเรียนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (School – Based Management) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้โรงเรียนมีอำนาจในการตัดสินใจบริหารจัดการศึกษาได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการผลิต (Profit center) ที่สามารถสร้างผลผลิตคือผู้เรียนให้มีคุณภาพได้ การบริหารจัดการของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ จะทำให้เกิดการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และเป็นการเสริมสร้างพลังให้โรงเรียน ประชาชนและชุมชน ร่วมกันจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน

3. การมีส่วนร่วมและการร่วมคิดร่วมทำ (Participation and Collaboration) เป็นแนวคิดที่มุ่งให้การศึกษาเป็นแหล่งของสาธารณชน ที่ทุกคนทุกหน่วยงานของสังคมต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคคลทุกคน และกับสังคมโดยส่วนรวมการศึกษาเป็นเรื่องของทุกคน โดยแนวความคิดนี้เชื่อว่า การให้ทุกคนทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมคิดร่วมดำเนินการในการจัดการศึกษา ตลอดจนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมิน และการประกันคุณภาพการศึกษา จะทำให้เกิดความรู้จัก ความเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดความมุ่งมั่นร่วมกันพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมได้

4. การกระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralization of Education) เป็นแนวความคิดที่มุ่งคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ได้แก่ โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน แนวความคิดนี้เชื่อว่าการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการศึกษามากขึ้นนี้ จะทำให้เขาเกิดความตระหนักในคุณประโยชน์ของการศึกษา และผลกระทบที่เกิดขึ้นจึงทำให้เกิดความร่วมมือในการศึกษาให้ตอบสนองความต้องการของเขา และมุ่งมั่นพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับศรัทธาของผู้ปกครองและชุมชนในที่สุด

5. การแสดงความรับผิดชอบต่อที่ตรวจสอบได้ (Accountability) เป็นแนวความคิดที่ทำให้โรงเรียนต้องมีความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง มาตรฐานการศึกษา หรือผลลัพธ์อันเกิดจากการตัดสินใจของโรงเรียนเอง ซึ่งสามารถให้ผู้ปกครอง

ประชาชน และสังคมตรวจสอบได้เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการศึกษา ประกันการสร้าง ความเชื่อมั่นต่อผู้ปกครอง ประชาชนและสังคมได้อย่างแท้จริง

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพ การศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน ด้านคุณภาพผู้เรียน ที่มีขอบข่าย คือ คุณลักษณะของผู้เรียน 8 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 : ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

- 1.1 มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ
- 1.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 1.3 มีความกตัญญูกตเวที
- 1.4 มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม
- 1.5 ประหยัดรู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตนและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า
- 1.6 ภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย นิยมไทย และดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย

มาตรฐานที่ 2 : ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

- 2.1 รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม
- 2.2 เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานที่ 3 : ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานรักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

- 3.1 มีทักษะในการจัดการและทำงานให้สำเร็จ
- 3.2 เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน
- 3.3 ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง
- 3.4 ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 3.5 มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

มาตรฐานที่ 4 : ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

- 4.1 สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็นระบบและมีการคิดแบบองค์รวม
- 4.2 สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้
- 4.3 ประเมิน เลือกแนวทางการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ
- 4.4 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ

มาตรฐานที่ 5 : ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

- 5.1 มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์
- 5.2 มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์
- 5.3 สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่างๆ
- 5.4 สามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
- 5.5 สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 6 : ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

- 6.1 มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล
- 6.2 สนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ รอบตัว ใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้และสื่อต่างๆ ได้ทั้งในและนอกสถานศึกษา
- 6.3 มีวิธีการเรียนรู้ของตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ สนุกกับการเรียนรู้และชอบมาโรงเรียน

มาตรฐานที่ 7 : ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

- 7.1 มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพและออกกำลังกายสม่ำเสมอ
- 7.2 มีน้ำหนักส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์
- 7.3 ปกป้องตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษและหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยงต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติภัยและปัญหาทางเพศ
- 7.4 มีความมั่นใจกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น
- 7.5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น

มาตรฐานที่ 8 : ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

- 8.1 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ
- 8.2 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี/นาฏศิลป์

8.3 ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา/นันทนาการ

สรุป คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเป็นผลผลิต (output) ของกระบวนการทางการศึกษานั้นก็คือ คุณลักษณะของผู้เรียนที่มีคุณสมบัติตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสร้างความเชื่อมั่น เป็นที่ยอมรับของสังคม อันจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตของพลเมืองในประเทศต่อไป

ความหมายของการมัธยมศึกษา

การมัธยมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนที่อยู่ในช่วงของวัยรุ่น ซึ่งมีบุคคลหน่วยงาน ได้ให้ความหมายของการมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

วิจิตร รัตนคุณ (2542 หน้า 9 - 10) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ไว้ว่า การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาที่อยู่ระหว่างการศึกษาระดับประถมศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่มีความสำคัญ การจัดการศึกษาต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุม มีหลักการที่แน่นอน ซึ่งความเป็นมาของการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของไทย เริ่มปรากฏในประวัติศาสตร์การศึกษาของไทยเมื่อพระยาวิสุทธรุภัยอภิศักดิ์ร่างขึ้นทูลเกล้าถวายรัชกาลที่ 5 ตามโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 นั้น ได้แบ่งการมัธยมศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ การเล่าเรียนสามัญ และการเล่าเรียนพิเศษ ต่อมาในปี พ.ศ. 2445 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาใหม่ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ตอน คือ มัธยมศึกษาสามัญ และวิสามัญ ในส่วนที่เป็นสามัญนั้นมีแค่เฉพาะในกรุงเทพมหานคร แต่เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้กำหนดแผนการศึกษาใหม่ โดยแบ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาออกเป็นสองตอน คือ มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย จะแบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ต่อมาปี พ.ศ. 2479 ได้มีการปรับปรุงเวลาเรียนใหม่เหลือเพียงระดับละสามปี และให้มีการศึกษาระดับชั้นเตรียมอุดมศึกษาอีกสองปี ในปี พ.ศ. 2479 ได้ปรับปรุงเวลาเรียนโดยแบ่งมัธยมศึกษาออกเป็นสามสาย คือ มัธยมศึกษาสายสามัญ วิสามัญ และอาชีพศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับออกเป็นสามปี และมัธยมศึกษาตอนปลายปี

โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของสังคมในการให้บริการด้านการศึกษา โดยมีภาระหน้าที่ในการที่จะต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีหน้าที่สร้างสรรค์ความรู้ทางวิชาการ ทำนุบำรุงวัฒนธรรม เป็นผู้นำและช่วยเหลือสังคม

แผนการศึกษาพุทธศักราช 2535 กำหนดว่าการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้

พัฒนาคุณภาพ ความรู้ ความสามารถ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งทางวิชาการและวิชาชีพตามควรแก่วัย การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาและการประกอบอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคม สำหรับการประกอบอาชีพ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานสนองตามนโยบายรัฐบาล โดยกำหนดเป็นแนวทางปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี 2539 - 2550 เป็น 4 ด้านคือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานที่ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา โดยกำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการบริการทางการศึกษาและองค์กร ประสานงานระดับจังหวัดสำหรับบริหารการศึกษาในท้องถิ่น และในการจัดการบริการทางการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกิจ พื้นที่บริการ งบประมาณ และบุคลากร ตลอดจนจัดแบ่งส่วนความรับผิดชอบการจัดการบริการทั้งสองสถานศึกษาของรัฐและเอกชนทุกสังกัด รวมทั้งวางระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้อยู่ในนโยบายการบริหารงาน มาตรฐานและประเมินผลที่เป็นเอกภาพในแต่ละระดับ แต่ละประเภท โดยกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ดังนี้ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานหลัก โดยมีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นหน่วยงานเสริม รวมทั้งให้โรงเรียนเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสถานศึกษาของหน่วยงานสังกัดต่างๆ เช่น กรมการศาสนา สถาบันราชภัฏ กรมศิลปากร กรมพลศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมตำรวจ กรมประชาสงเคราะห์ เทศบาล กรุงเทพมหานคร องค์การพัฒนาเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีพื้นที่บริการซ้ำซ้อนกัน ให้คณะกรรมการระดับจังหวัดพิจารณาแก้ไขเป็นกรณี หากพื้นที่ใดโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาไม่สามารถจัดบริการได้ทั่วถึงแล้ว ให้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พิจารณาเพิ่มจำนวนห้องเรียน หรือที่ตั้งโรงเรียนเพิ่มได้ตามความจำเป็น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานหลักสายสามัญ และให้สถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา เป็นหน่วยงานหลักสายอาชีพ โดยสถานศึกษาเอกชนในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และสถาบันการศึกษาของหน่วยงานสังกัดต่างๆ เช่น สถาบัน

เทคโนโลยีราชมงคล กรมการศาสนา สถาบันราชภัฏ กรมศิลปากร กรมพลศึกษา กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน องค์การพัฒนาเอกชนและหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมกันรับผิดชอบ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดระดับการศึกษาเป็นสองระดับ
คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยที่การศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดให้ผู้เรียน
ไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา

กรมสามัญศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการ
มัธยมศึกษา การศึกษาพิเศษ และการศึกษาสงเคราะห์ ได้ตระหนักในความสำคัญต่อบทบาทและ
หน้าที่ความรับผิดชอบในการพัฒนาเยาวชนในส่วนที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี ดังนั้นในช่วงการ
จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) กรมสามัญ
ศึกษาจึงพยายามที่จะดำเนินการวางแผนให้มีความชัดเจน ครอบคลุมตามบทบาทหน้าที่และ
สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหา ความต้องการ ทั้งในส่วนบุคคลและสังคม เหมาะสมกับ
ความพร้อมด้านทรัพยากร ตลอดจนสอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประชากรของประเทศให้
สามารถแข่งขัน ร่วมมือ และดำรงความเป็นไทย อยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมี
ความสุข ส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

กรมสามัญศึกษา (2539 : 2) ได้กล่าวถึงความสำเร็จและความคาดหวังไว้ดังนี้
กรมสามัญศึกษา มีความมุ่งมั่นที่จะให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะพัฒนาเยาวชนอย่างสมดุล
รอบด้านทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ สังคม และสอดคล้องกับความต้องการส่วนบุคคล
ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยมุ่งเน้นความเสมอภาคทางการศึกษา การมีสุขภาพพลานามัย
ที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความสามารถในการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการ
แก้ปัญหาและการจัดการ รักที่จะเรียนและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรู้และทักษะด้าน
วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ภาษาและศิลปวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาค
เดียวกัน มีความสามารถในการปรับตัวในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ ทักษะ และ
จรรยาบรรณ ในการประกอบอาชีพ มีลักษณะประชาธิปไตยและสามารถร่วมมือกับผู้อื่นได้
มีความรู้ ทักษะ และลักษณะนิสัยที่เหมาะสมกับสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ รักและภาคภูมิใจใน
ความเป็นไทยและท้องถิ่น รักและหวงแหนทรัพยากรของชาติและสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพที่จะ
พัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง และดำรงความเป็นไทย อยู่ใน
สังคมโลกได้อย่างทัดเทียม มั่นคง และยั่งยืน

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การมัธยมศึกษา หมายถึง การดำเนินการให้
การศึกษาอบรมแก่เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12 – 17 ปี ซึ่งต่อเนื่องจากระดับประถมศึกษา ให้มี
ความรู้ทั้งด้านวิชาสามัญ และวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความความถนัดและความสนใจ มีคุณธรรม

จริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบการทำงานและอาชีพที่ตนถนัด ทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ปราโมทย์ สิงหรวงศ์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 299 คน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการจัดสร้างอาคารสถานที่ และด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ด้านการประเมินการใช้อาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ด้านการใช้อาคารสถานที่และด้านการควบคุมดูแลอาคารสถานที่ มีปัญหาอยู่ในระดับ น้อย เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่ของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงานของผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารมีประสบการณ์ในการทำงานสูงมีปัญหาการดำเนินงานอาคารสถานที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน จากผู้บริหารที่ประสบการณ์การทำงานต่ำ

อรพินธุ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533, หน้า 21) ในด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับครูผู้สอนนั้น จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ พบว่า พฤติกรรมของครูสอนมีผลอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป กรมศึกษาฯ ได้เคยมีโครงการศึกษาสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน (CES: Classroom Environment Study) ซึ่งเป็นโครงการร่วมมือระหว่างสมาชิกของ ไออีเอ (IEA: International Association for the Evaluation of Educational Achievement) ซึ่งเป็นการวิจัยสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครู เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในอันที่จะนำไปปรับปรุงพฤติกรรมการสอนของครู การวิจัยนี้เน้นในเรื่องพฤติกรรมการสอนการตั้งคำถาม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเมื่อวิจัยเสร็จแล้วทำให้ได้แบบสังเกตมาตรฐานที่จะนำไปใช้ต่อไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของครูในห้องเรียนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

กิริติ จันทรมณี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัย พบว่า

1. โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง มีองค์การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

ส่วนใหญ่จัดได้มากกว่าโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกตัวเมือง ส่วนการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนทั้งสองประเภท มีการจัดที่ใกล้เคียงกันมาก

2. โรงเรียนประถมศึกษามีการจัดลักษณะสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนแบบหลากหลาย แต่โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง สามารถจัดสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมกว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่นอกเมือง

3. ปัญหาส่วนใหญ่ของการจัดสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน ตามทัศนะของผู้บริหาร โรงเรียนอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนขาดแคลนครูที่มีความรู้ความชำนาญในบ้านการจัดสภาพโรงเรียน และการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ซึ่งมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

ประสงค์ พร โสภณ (2535) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยส่วนรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามตัวแปรขนาดของโรงเรียน ระดับปัญหาการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน โดยไม่เกี่ยวข้องกับโดยตรง ส่วนรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปาจริย์ วัชชวัลลุ (2539, หน้า 7) ได้ศึกษาอิทธิพลขององค์ประกอบด้านลักษณะของนักเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้านและสภาพแวดล้อมทาง โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ความเป็นผู้นำด้านวิชาการของครูใหญ่ คุณภาพการสอน มโนภาพเกี่ยวกับตนเอง และทัศนคติต่อวิชาที่เรียนโดยที่ความเป็นผู้นำด้านวิชาการของครูใหญ่ และคุณภาพการสอนส่งผลทางตรงเชิงนิเทศต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นิพนธ์ เสือก้อน (2543, หน้า 125) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏมหาสารคาม ตามทัศนะผู้บริหาร ครูและนักศึกษาใน 7 ด้าน คือ ด้านนโยบายการบริหาร ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักศึกษา และด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ผลการศึกษาด้านความสัมพันธ์กลุ่มเพื่อน พบว่า ผู้บริหาร ครู และนักศึกษามีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมทุกข้อเห็นว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ศักดิ์เรศ ประกอบผล (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเขตภาคกลาง โดยศึกษากับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตภาคกลาง จำนวน 40 โรง คิดเป็นร้อยละ 39.60 ของประชากร ผลการวิจัยตามการรับรู้ของครู พบว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก สภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านผู้เรียน และด้านทรัพยากรสนับสนุนการเรียน ได้เป็นอันดับที่ 2 เท่ากัน โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนด้านผู้เรียน และด้านทรัพยากรสนับสนุนการเรียน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 2 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนตามการรับรู้ของครู พบว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับ โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยที่โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่าเฉลี่ยของสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านสูงกว่าโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ แสดงว่าโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีสภาพแวดล้อมทางการเรียนรวมทุกด้านดีกว่า โรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

ศุภินาพร ประยูรสุข (2537) ได้ศึกษาความเห็น ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อการจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างกันมีความคิดเห็นในด้านสิ่งแวดล้อมหลักสูตรมัธยมศึกษา การจัดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมศึกษาไม่แตกต่างกัน
2. ผู้บริหารจำแนกตามเพศ และประสบการณ์ในการทำงาน มีความคิดเห็นทั้ง 4 ด้านไม่แตกต่างกัน
3. ความต้องการของผู้บริหารโรงเรียนในการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุงอีกครั้ง โดยเน้นเรื่องของสิ่งแวดล้อมที่เด่นชัดและเป็นวิชาบังคับ ปัญหาอุปสรรค ในการจัดวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ขาดบุคลากรที่เหมาะสม

สายใจ ศรีดี (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่สนับสนุนการบริหารคุณภาพกับสุขภาพองค์กรของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 12 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. องค์ประกอบที่สนับสนุนการบริหารคุณภาพโดยรวมและรายด้านของโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางอยู่ในระดับมาก ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกตามประเภทโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานและไม่ได้รับรางวัลพระราชทาน มีองค์ประกอบที่สนับสนุนการบริหารคุณภาพอยู่ในระดับมาก

2. เมื่อเปรียบเทียบองค์ประกอบที่สนับสนุนการบริหารคุณภาพ จำแนกตามขนาดของโรงเรียนแตกต่างกัน โดยโรงเรียนขนาดเล็กสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ เมื่อจำแนกตามประเภทของโรงเรียนโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

3. สุขภาพองค์การโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบจำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า แตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดเล็กสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลาง และจำแนกตามประเภทของโรงเรียนโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

4. องค์ประกอบที่สนับสนุนการบริหารคุณภาพโดยรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กับสุขภาพองค์การของโรงเรียน ทั้งโดยรวมและจำแนกตามขนาดของโรงเรียน และจำแนกตามประเภทของโรงเรียนแตกต่างกัน

อุดมศักดิ์ มุณีกันนท์ (2540, หน้า 60-63) ได้ประเมินโครงการเรื่องการพัฒนาบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมโรงเรียนแม่จันตรีวิทยาคมจังหวัดเชียงราย ปีการศึกษา 2538-2539 โดยประเมินความคิดเห็นก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนาตามทัศนะของครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียนในโรงเรียน พบว่า ครู ลูกจ้างประจำ และนักเรียน เห็นว่า ก่อนการดำเนินงานมีการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง แต่ภายหลังการดำเนินโครงการแล้วมาพัฒนาอยู่ในระดับมาก แต่ครูและลูกจ้างประจำ เห็นว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับการตกแต่งพื้นที่ โรงเรียนได้สวยงามอยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับนักเรียนเห็นว่า การจัดห้องเรียนให้มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยมีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวกตกแต่งสวยงาม และเอื้อต่อการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

งานวิจัยต่างประเทศ

แอสติน (Astin, 1968, p. 41) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเรียนสาขาวิชาและอาชีพของนักศึกษา พบว่า การเลือกเรียนวิชาและอาชีพของนักศึกษา มักจะคล้อยตามกลุ่มเพื่อน หรือกล่าวไว้ว่า นักศึกษาจะยึดถือการตัดสินใจของตัวเอง หรือจะเปลี่ยนแปลงการเลือกนั้นยอมขึ้นอยู่กับว่ามีจำนวนของเพื่อนที่เลือกสาขาอาชีพเดียวกัน

แอกเท (Agthe, 1980) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้บทบาทและหน้าที่ของครูใหญ่และครูในงานวิชาการ ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูใหญ่และครูน้อยยอมรับว่างานปรับปรุงการเรียนการสอนต้องทำเป็นคณะ โดยให้ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน 2) ครูใหญ่ทำหน้าที่บริหารงานอื่น ๆ มากเกินไป ควรให้ความสำคัญในการนิเทศการศึกษามากยิ่งขึ้น 3) ครูใหญ่และครูน้อยมีความเห็นว่าโครงการสอนของอำเภอมีอิทธิพลต่อการใช้หลักสูตรในโรงเรียน 4) นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูใหญ่จากเป็นผู้สั่งการมาเป็นผู้ประสานงานและ

มีการทำงานเป็นคณะมากยิ่งขึ้น

โบรคาโต (Brocato, 1994 อ้างถึงใน พรทิพย์ สระบงกช, 2544, หน้า 46) ได้ทำการวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การนำการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การมาใช้สอนวิชาการปรับปรุงคุณภาพทั้งองค์การ : กรณีศึกษาในศูนย์การเรียน

ภาคคำของมหาวิทยาลัยจอห์นฮอปกิน จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าคือ ตรวจสอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แบบมุ่งคุณภาพทั่วทั้งองค์การในห้องเรียนของนิสิตปริญญาโท การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสังเกตการสอน การสังเกตการประชุม การวางแผนก่อนสอน การสัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถามประกอบสาระสำคัญที่อาจารย์สอน ผลการวิจัย พบว่า นิสิตมีค่านิยมที่ดีต่อวิธีการสอนของอาจารย์ที่พยายามสร้างความพึงพอใจให้นิสิต การสร้างความพึงพอใจ คือ ให้นิสิตได้แสดงความคิดเห็น การประเมินการสอนของอาจารย์ และจากการประเมินการสอนของมหาวิทยาลัย ผลการประเมิน พบว่า มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าประสบผลสำเร็จที่นำเทคนิคการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การมาใช้สอนกับนิสิตกลุ่มนี้

ชิเพน โกรเวอร์ (Shipengrover, 1994อ้างถึงใน พรทิพย์ สระบงกช, 2544, หน้า 46) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การกับการปรับปรุงโรงเรียนที่ได้รับรางวัล New York state ExcelsiorAward ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับเกณฑ์การให้รางวัล ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อในปรัชญาการปรับปรุงคุณภาพแบบการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ ปรากฏว่าในเกณฑ์การให้รางวัล ได้แก่ การวางแผนยุทธศาสตร์ การใช้ภาวะผู้นำในการปรับปรุงคุณภาพ การเสริมแรงบุคลากร และการให้ความสนใจกับผู้รับบริการ

บราโว (Bravo, 1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การมาใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จุดมุ่งหมายคือ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาที่นำการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การมาใช้กับครูที่ไม่ได้นำการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การมาใช้ ผลการวิจัยพบว่า ในโรงเรียนที่ใช้การบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ มีการใช้เวลาในการวางแผนงาน ความรับผิดชอบต่อการสอน และการพัฒนาบุคลากร เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิผลในการเพิ่มคุณภาพงานอย่างชัดเจน ส่วนโรงเรียนที่ไม่ได้ใช้การบริหารคุณภาพแบบมุ่งทั้งองค์การนั้น พบว่า กิจกรรมที่กระทำอย่างชัดเจน คือ การสอน การร่วมกันตัดสินใจ และทักษะการคิด ผู้วิจัยสรุปว่า ครูโรงเรียนมัธยมศึกษาขอรับปรัชญาการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การ เมื่อการนำเอาการบริหารแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์การไปใช้ในโรงเรียน

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน ทั้งที่เป็นงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศพบว่า สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนเป็นปัจจัย

สำคัญ การเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายอย่างกล่าวคือ ผู้เรียน ผู้สอน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ ประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับ โรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมาจากการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนที่ต่างกัน จึงเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเรียนมีผลกระทบโดยตรงกับนักเรียนซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และประสบผลสำเร็จในทางการเรียน